

Mikó Eszter

A magyarországi kivándorlás jelene és várható alakulása

Napjaink a népvándorlás kora, amelyen nem csupán az Európába beáramló, hanem az Európán belüli népességmozgást is értjük. A migráció már az elmúlt évszázadokban is igen jelentőssé vált a kontinensen belül. Az 1800-as évektől az I. világháborúig a Nyugat-Európába, illetve az Amerikába irányuló migráció volt a jellemző, amelyek elsődleges okai gazdasági tényezők voltak. Az I. és II. világháború között és alatt a migrációt a háborús viszonyok és az éppen aktuális politikai tényezők befolyásolták. A II. világháború után hazánkra a kényszeremigráció volt a jellemző, gondoljunk csak a csehszlovák-magyar lakosságcserére. A szovjet megszállás alatt igen erősen szabályozták a migrációs folyamatokat. Ennek ellenére kivándorlási hullám ezen időszakban is volt, tömeges kivándorlás azonban csupán egy nagyobb történelmi eseményhez, az 1956-os forradalomhoz köthető.

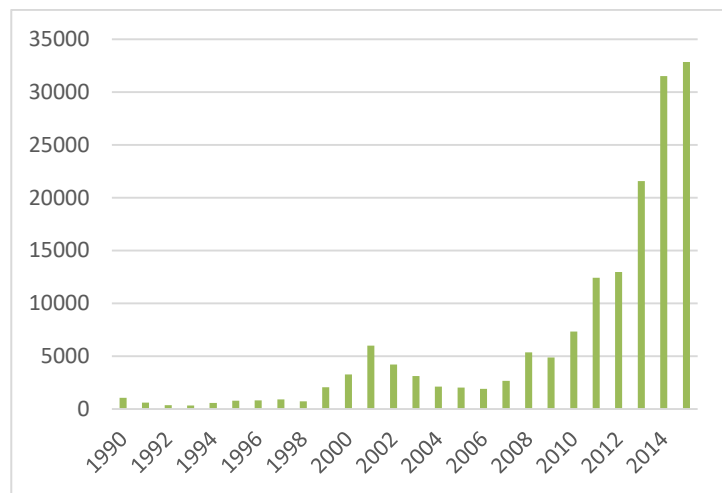
1989 után a migrációs folyamatok belső korlátozása megszűnt, ennek ellenére magas migrációs szándék nem volt. A 2004-es Európai Unió csatlakozás, majd azt követően a 2008-as gazdasági világválság azonban felerősítette a migrációs folyamatokat.

Tanulmányomban Magyarország jelenkori migrációs formáit, a kivándorlók kor és nem szerinti összetételét, és a kiutazási célországaikat vizsgálom. Egy 2016. első félévében végzett kutatás segítségével bemutatom a jelenleg középiskolában tanulók migrációs szándékát, mind a tanulmányi, mind a munkavállalási migrációs szándékokat, illetve ezen fiatalok tervezett kiutazási célországait, és kiutazásuk okát.

A magyar migráció alakulása 1989-től napjainkig

1990 és 2007 között a magyar Demográfiai évkönyvek alapján a kivándorló magyar állampolgárok száma csupán pár száz fő volt, és 2008–2013 között is többnyire 20 ezer fő alatt maradt. Egyes kutatók ugyanakkor úgy vélik, hogy ezen adatok nem fedik a valóságot, csupán a regisztrációs rendszer hiányosságából adódnak. Ezen hiányosság abból ered, hogy a rendszerváltozás óta az országot elhagyó személyeknek már nincsen bejelentési kötelezettségük és a kilépőket sem fűzi ehhez semmilyen érdek. Emiatt a magyar statisztikai hivatal adatai egy, a népességregiszteren alapuló kivándorlási statisztikán alapulnak, amely a távozókat számát folyamatosan alulbecsüli. A tényleges kivándorlók számbavételére

ezért a befogadó országok statisztikáit érdemesebb vizsgálni, és ezek alapján meghatározni a kivándorlók számát.¹ A magyar statisztikai hivatal módszertani tájékoztatója alapján a kivándorlók számának meghatározása 2009-ig a KEKKH személyiadat- és lakcím-nyilvántartása, 2010-től pedig az OEP TAJ nyilvántartása alapján történik. A statisztikai hivatal szerint kivándorló az a magyar állampolgár, aki végleges külföldi letelepedés szándékával vagy ideiglenes külföldi tartózkodás céljából hagyja el Magyarországot.

1. ábra: Magyarországról kivándorló magyar állampolgárok a magyar statisztikai hivatal adatai szerint 1990–2015

Forrás: Demográfiai évkönyvek, Gödri és Tóth, 2010, Statisztikai tükrök

Az 1990–1998 közötti időszakban a migrációs szándék alacsony volt Magyarországon, ugyanakkor 2001-ben egy hullámhegy figyelhető meg. A 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozáskor jelentős növekedés nem volt. Ugyanakkor 2008-tól, a gazdasági világválság kezdetétől, különösen pedig 2011-től, a hét éves uniós korlátozások megszűnésétől kezdve a migrációs folyamatok folyamatos növekedése figyelhető meg.

A magyar kivándorlási szándék rendszerváltást követő alacsony szinten maradásának egyik oka, hogy napjainkat megelőzően a magyar lakosságra a migráció egyáltalán nem volt jellemző. Egy, az 1990-es évek elején végzett kérdőíves felmérés tapasztalatai alapján a megkérdezettek döntő többsége

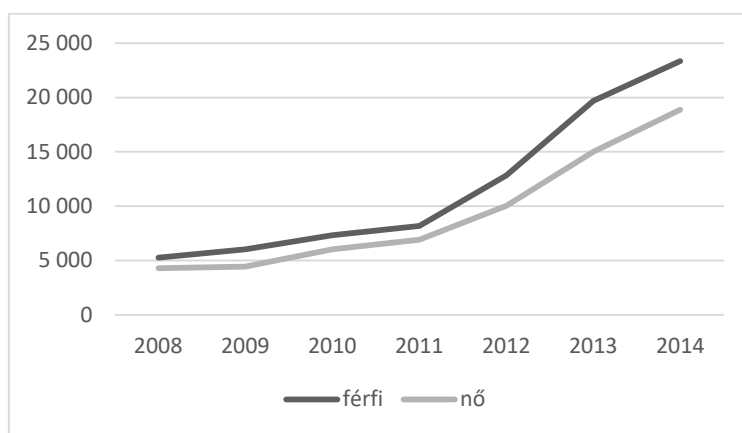
¹ Gödri Irén és Tóth Erzsébet Fanni (2010)

nemhogy külföldre nem akart menni, de még akkori lakóhelyét sem kívánta elhagyni.²

További oka lehet annak, hogy a kivándorlás mértéke a rendszerváltás után alacsony szinten maradt, a nyugat-európai országoknak a kelet-közép-európai országokkal szemben bevezetett kvótarendszere lehetett. Ezen kvóták elsősorban a befogadó országok hiányszakmáira, illetve jól kvalifikált munkaerőre vonatkoztak.³

Egyes kutatók úgy vélik, hogy annak az oka, hogy 2004 után Magyarországon nem nőtt meg a kivándorlók száma, annak köszönhető, hogy a különböző támogatási formák és jóléti ellátások továbbra is jelentősek maradtak. A különböző szociális juttatások Magyarországra jellemző magas szintje eredményezte, hogy a kivándorlási hajlandóság a gazdasági helyzet romlása ellenére 2008-ig alacsony szinten maradt.⁴ A migrációs folyamatokat emiatt 2008-tól kezdődően, a továbbiakban a migrációs folyamatok felerősödése után kívánom vizsgálni.

Magyarországon a kivándorlás a történelem során elsősorban a férfiakra volt jellemző. A kivándorlók között a nők sokkal alacsonyabb számban vettek részt. Bár napjainkban a férfi kivándorlók aránya még mindig magasabb a nőknél, a történelmi hagyományokkal ellentétben már a nők között is jelentős a kivándorlási hajlandóság.

2. ábra: Magyarországi kivándorlók nem szerinti megoszlása 2008-2014

Forrás: Eurostat

² Kiss Éva (1992)

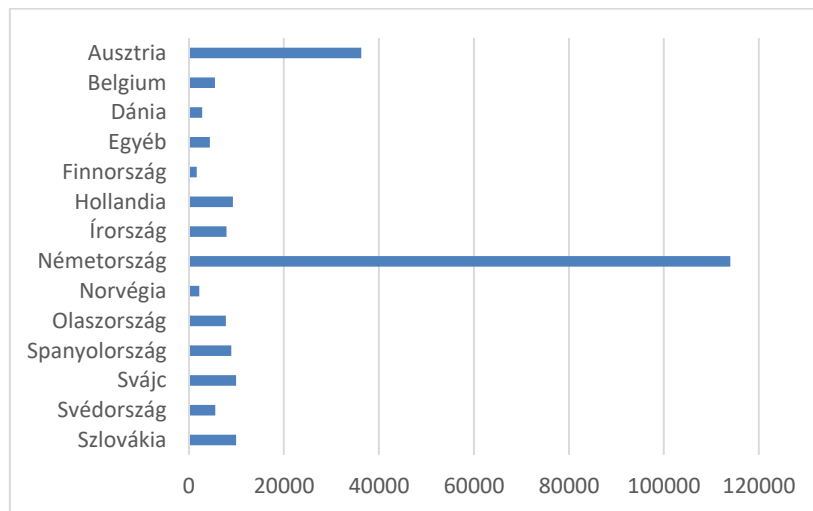
³ Ehrlich Éva – Révész Gábor (1994)

⁴ Gödri Irén és Tóth Erzsébet Fanni (2010)

A kivándorlás a történelmi folyamatokhoz hűen elsősorban a fiatal korosztályra jellemző folyamat. A magyarországi kivándorlók mind a két nemnél elsősorban a 25–29 éves korosztályba tartoznak. A KSH adatok alapján a kivándorlók 44 %-a 30 év alatti, 75 %-a pedig még nem éri el a 40 évet.⁵ Míg a nőknél a 25–29 éves korosztály után gyorsan visszaesik a kivándorlók száma, addig a férfiaknál még a 30–34 éves korosztály tekintetében is magas a kivándorlási hajlandóság. A nőknél az alacsonyabb kivándorlási szint elsősorban vélhetően a családalapítással és gyermekvállalással állhat szorosabb kapcsolatban, kisebb a kalandvágy, jobban tartanak a bizonytalanságtól.

A 2013-ban végzett SEEMIG kutatás szerint a magyar kivándorlók között magas az érettségivel, a felsőfokú képesítéssel vagy a diplomával rendelkező kivándorlók aránya.⁶

Európán belül a magyar állampolgárok elsődleges célországa a történelem során mindig is Németország volt, amelyet Ausztria követett. Mára az előbbi két célország mellett a magyar kivándorlók körében az Egyesült Királyság is kiemelkedő célország lett.

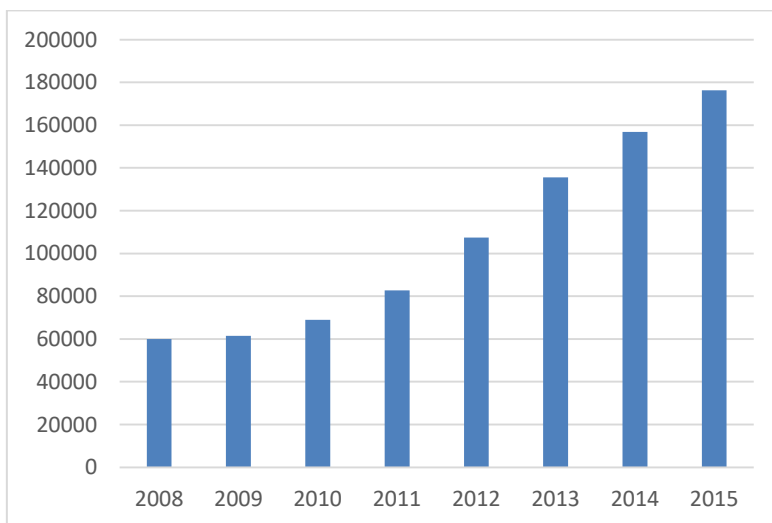
3. ábra: A magyar állampolgárok száma Európa különböző országaiban
2013-ban a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján

Forrás: Demográfiai évkönyv 2013 (A magyar statisztikai hivatal az Egyesült Királyság-ba kivándorlók számáról nem rendelkezik adattal.)

⁵ Statisztikai tükör 2016

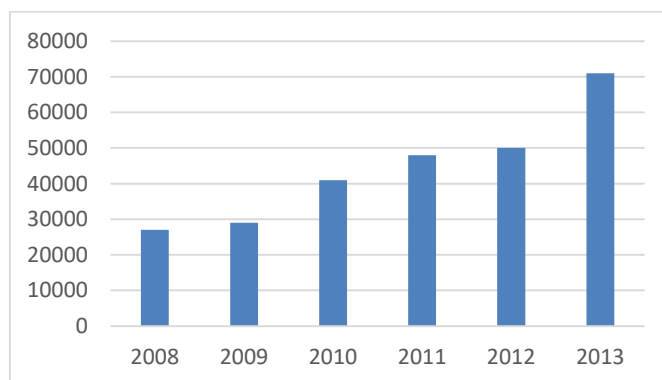
⁶ KSH SEEMIG kutatás 2014

A magyarok esetében az elsődleges célország, mint látható, Németország. 2008-tól az ide kivándorló magyarok száma jelentősen nőtt, ami a kint élő magyar állampolgárok számában is jól látható. Míg 2008-ban a német statisztikai hivatal még csupán 60024 magyar állampolgárt tartott nyilván, addig 2015-re a számuk 176221 főre növekedett.

4. ábra: Németországba élő magyar állampolgárok száma 2008–2015 között
Forrás: Német Statisztika Hivatal – Népeség-nyilvántartás, 2015.

Az Egyesült Királyságban élő magyar állampolgárok száma Németországhoz hasonlóan folyamatosan nőtt 2008 és 2013 között. Számuk 2008-ról 2013-ra közel megháromszorozódott.

5. ábra: Egyesült Királyságban élő magyar állampolgárok száma 2008–2013 között
Forrás: Egyesült Királyság népszámlálási adatai

A harmadik fő kivándorlási célországban, Ausztriában 2016-ban 54262 magyar állampolgárt tartottak számon, míg 2009-ben a számuk még csupán 36864 fő volt.⁷

A magyar kivándorlók száma Németország esetében folyamatosan nőtt, az Egyesült Királyság esetében pedig 2013-ban volt megfigyelhető jelentős növekedés. A kutatók egyetértenek abban, hogy a kivándorlási folyamatok további növekedése várható a jövőben. Ezen állítást támasztja alá a 2016 első negyedévében a középiskolások körében végzett kutatásom is.

A magyarországi migráció várható jövőbeli alakulása egy, a középiskolások körében végzett felmérés alapján

A középiskolában tanulók körben a kérdőívet 2016. január és március között összesen 1307 fő töltötte ki, melyből 1300 válasz volt az elemzéshez felhasználható. A válaszadók között 462 férfi és 799 nő volt, 39 fő nem válaszolt a kérdésre. A kérdőívet kitöltők átlag életkora 18 év.

A válaszadók Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Pest, Veszprém és Zala megyében laknak. A Pest megyében élők jelentős része Budapesten jár középiskolában.

Lakóhely / megye	Fő
Baranya	178
Borsod-Abaúj-Zemplén	215
Csongrád	1
Fejér	32
Győr-Moson-Sopron	288
Hajdú-Bihar	180
Komárom-Esztergom	2
Pest	168
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1
Vas	1
Veszprém	80
Zala	140

6. ábra: Kérdőívet kitöltők lakóhely szerint, 2016
Forrás: 2016 évi felmérés (14 fő nem válaszolt a kérdésre.)

⁷ Osztrák Statisztikai Hivatal 2009, 2016

A válaszadók közül 688 fő gimnáziumban, 425 fő szakközépiskolában, 83 fő két tanítási nyelvű gimnáziumban vagy szakközépiskolában, 69 fő szakmunkásképzőben és 5 fő 5–6. éves képzésben tanult. 30 fő nem válaszolt a kérdésre. Ezen belül a Hajdú-Bihar megyei válaszadók közül 84 fő gimnáziumban, 2 fő két tanítási nyelvű gimnáziumban vagy szakközépiskolában, 88 fő szakközépiskolában, 1 fő szakmunkásképzőben tanult. Ezen arány megegyezik az országos mintában vett iskolatípusokban tanulók arányával.

Az országos adatok alapján a középiskolások körében alacsony azon személyek aránya, akik külföldi tanulmányokat terveznek. A megkérdezettek 29%-a válaszolt úgy, tervezi, hogy külföldön tanul tovább. A válaszadók közül, bár nem jelentős eltéréssel, de a legtöbben a gimnáziumi tanulók és a szakmunkás tanulók tervezik, hogy külföldön tanulnak tovább. A szakközépiskolások körében a legalacsonyabb a külföldi tanulmányokat tervezők aránya. A Pest megyében lakók körében nagyobb a külföldi tanulmányokat választók aránya, mint azoké, akik itthon tervezik folytatni tanulmányaikat. A Hajdú-Bihar megyei válaszadóknál 25,4% válaszolt úgy, szeretne külföldön tovább tanulni. Ez, bár nem jelentősen, de alacsonyabb az országos átlagnál. Pest megyét leszámítva ugyanakkor a külföldi tanulmányokat tervezők aránya 22% és 29% között mozog.

Az országos válaszadók közül 16%-a már konkrét lépéseket tett a kiutazásért, 35%-a már érdeklődött a külföldi tanulmányok lehetősége iránt, míg a válaszadók 49%-nak még csak a gondolataiba merült fel a külföldi tanulmányok lehetősége. A Hajdú-Bihar megyei válaszadók körében az országos átlaghoz képest jelentős eltérés tapasztalható. Itt csupán a válaszadók 9,8%-a tett már konkrét lépéseket a külföldi tanulmányokkal kapcsolatban. Ennél csak a Zala megyében élők körében alacsonyabb a konkrét lépéseket tevők aránya. A Hajdú-Bihar megyei válaszadók 45,1%-nak még csak a gondolataiba merült fel a külföldi tanulás lehetősége, ami hasonló arány, mint az országos átlag.

Az országos válaszadók körében a külföldi tanulmányok folytatásának a legfőbb oka a nyelvtanulási szándék. Jelentős azonban azon válaszadók száma is, akik a jövőben kint szeretnének élni vagy dolgozni és ezért kívánnak külföldön tanulni, míg mások kalandvágyból mennének ki külföldre tanulni. A válaszadók körében magas volt azok aránya is, akik úgy látják, hogy kint magasabb az oktatás színvonala vagy itthon nincs olyan képzés, amit tanulni szeretnének. A külföldi tanulmányok választásának okaként megjelent még a kinti ingyenes oktatás, a tapasztalatszerzés lehetősége, a gyakorlatiasabb oktatás, míg másoknak családjából él kinn valaki és így megoldott lenne a lakhatás, ami elősegíti a külföldi tanulmányok folytatását.

A Hajdú-Bihar megyei válaszadóknál az országgal azonos okok figyelhetőek meg. A külföldi tanulást körükben is a nyelvtanulási szándék, a kalandvágy illetve az motiválja, hogy később kint szeretnének élni és dolgozni. A válaszok között náluk is megjelenik, hogy a külföldi oktatási intézményeket magasabb

színvonalúnak tartják, mint a hazaiakat, vagy itthon nincs olyan képzés, amit tanulni szeretnének.

A tanulmányi okból történő kiutazásnál mind az országos válaszadók, mind pedig a Hajdú-Bihar megyeiek esetében az elsődleges célország kiemelkedően az Egyesült Királyság, amit Németország és az Amerikai Egyesült Államok követ. A negyedik célországnál ugyanakkor eltérés tapasztalható az országos átlag és Hajdú-Bihar megye válaszadói között. Az országos válaszadók körében a negyedik helyen Ausztria áll, míg Hajdú-Bihar megyében, bár csupán egy válasszal, de Japán került a negyedik helyre. Ennek oka lehet Hajdú-Bihar megye keleti fekvése az országban, míg Ausztria vonzásának fő oka az ország közelsége, ahonnan könnyen megoldható a hazautazás. Ez leginkább a nyugati megyékben élők számára teszi különösen vonzóvá Ausztriát. A keleti megyékben élők számára, bár tény, hogy Ausztria közelebb van, mint Németország vagy az Egyesült Királyság, de meglátásom szerint ezen tényező már nem annyira vonzó, mint az ország nyugati részében lakóknál.

A válaszadók közül az Egyesült Királyságban a legtöbben az Edinburgh-i egyetemet, az Oxfordi egyetemet és több skóciai egyetemet jelöltek be, mint lehetséges felsőoktatási intézményt, ahol tanulnának. A skóciai egyetemek ilyen magas arányú szereplésének – többek érvelése szerint – egyik oka, hogy a skóciai egyetemeken, ingyenes az oktatás, a másik ok pedig a nyelvismeret. Az Amerikai Egyesült Államokban a Miami-i és a New Yorki egyetemet nevezték meg, mint olyan felsőoktatási intézményt, ahol továbbtanulást terveznek. Németországban a berlini egyetemet, valamint a bajorországi egyetemet jelölték meg a válaszadók. Ausztriánál kiemelkedően a bécsi egyetemet részesítették előnyben, bár a grazi egyetemet is megnevezte egy válaszadó, mint lehetséges külföldi egyetemet, ahol továbbtanulását tervezni.

A Hajdú-Bihar megyei válaszadók közül egy-egy fő a londoni és a bécsi egyetemet, az Eindhoven *Designer Academy*-t, a spanyolországi *Londor Art School*-t, és az isztambuli *Technical University*-t jelölte meg. A törökországi egyetemet megjelölő egy fő azért akar ott tanulni, mert Törökországban született és anyanyelvi szinten beszéli a török nyelvet. A londoni és a spanyolországi egyetemet megjelölő egy-egy személy már érdeklődött az ottani tanulási lehetőségek iránt, míg a bécsi és az eindhoveni egyetemet megjelölő válaszadóknak még csak a gondolataiban merült fel a lehetőség.

Az országos válaszadók több mint kétharmada ugyanakkor munkavállalási szándékkal tervezi, hogy a jövőben külföldre megy, ami jelentősen magasabb a külföldi tanulmányokat tervezőknél. A Hajdú-Bihar megyei válaszadók esetében az országos átlagnál, azaz 64%-nál alacsonyabb azok aránya, akik külföldön szeretnének a jövőben dolgozni. Közülük csak 58,8% tervezi a jövőbeni külföldi munkát. A legtöbben a Veszprém megyei válaszadók közül nyilatkoztak úgy,

hogymennének külföldre dolgozni, míg a legkevesebben a Fejér megyei válaszadók közül kívánják ezt.

A válaszadók jelentős része a kevés hazai munkalehetőséget, a bizonytalan álláshelyeket, a nyelvtanulási szándékot és a kalandvágyat jelölte meg a külföldi munkavégzésre vonatkozó terve okának. Mivel a válaszadók középiskolás tanulmányaikat töltik, nyári diákmunkán kívül a munka világáról tapasztalatuk nem lehet, így a munka világával kapcsolatban kialakult nézeteik a családból jövő tapasztalataikat tükrözik.

Országos összesítésben a válaszadók kivándorlási szándékára a terrorveszély jelentős hatással nincsen. A válaszadók csupán egynegyede nyilatkozott úgy, hogy a terrorveszély befolyásolja a kivándorlási szándékát. Ebben Hajdú-Bihar megye jelentősen eltér az országos átlagtól. Itt a legmagasabb azok aránya, akiket befolyásol a terrorveszély. A válaszadók 43,3%-a nyilatkozott úgy, hogy a terrorveszély hatással van a kivándorlási szándékára. Ezt mutatja, hogy mind a tanulási, mind a munkavállalási szándékú kivándorlás alacsonyabb az országos átlagnál. A terrorveszély legkevésbé a Fejér megyei válaszadókat befolyásolja, ott csupán 10% nyilatkozott úgy, hogy az hatással van kivándorlási szándékukra.

Az országos válaszadók fele még nem tudja, hogy mennyi időre menne ki külföldre dolgozni. A megkérdezettek több mint egynegyede csak meghatározott időre, ugyanakkor 16%-uk végleg kint kíván maradni. A Hajdú-Bihar megyei válaszadók körében hasonló arányok figyelhetők meg. A válaszadók 57,6%-a még nem tudja biztosan, hogy mennyi időre menne ki, 28,8%-uk csupán meghatározott időre menne külföldre, és az országos átlagnál kevesebben, 13,6% nyilatkoztak úgy, hogy végleg ki kívánna menni. Ezen arányok, minden megyénél hasonlóan alakultak.

Az országos válaszadók 33%-a barátokkal, 31%-a a családjával, 11%-a ismerősökkel együtt menne ki, míg 25%-uk egyedül. A Hajdú-Bihar megyei válaszadók válaszaik követik az országos mintát. 32%-uk barátokkal, 34%-uk a családjával, 15%-uk ismerősökkel együtt menne ki dolgozni. 19%-uk nyilatkozott úgy, hogy egyedül indulna útnak. Ezen válaszokból kiderül, hogy alacsony azok aránya, akik egyedül vágnának bele egy külföldi munkavállalásba, sőt a válaszokból az látszik, hogy a kiutazásnál inkább a hozzájuk közelebb állókat választanák ki, mint a távolabbi ismerősöket.

A munkavállalási szándékkal kivándorlók mind országos szinten, mind a Hajdú-Bihar megyei válaszadóknál elsősorban az Egyesült Királyságba, Németországba, és az Amerikai Egyesült Államokba mennének ki. Ez megegyezik a tanulási szándékkal történő kivándorlók tervezett célországaival, hiszen esetükben is ez a három ország szerepelt az elsők között, ráadásul ugyanebben a sorrendben.

Felhasznált irodalom

Bodnár K., Szabó L. (2014): A kivándorlás hatása a hazai munkaerőpiacra MNB-tanulmányok 114. Magyar Nemzeti Bank

Cseresnyés F. (2005): Migráció az ezredfordulón A népességmozgások társadalmi és politikai következményei Közép-Európában Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs

Ehrlich Éva - Révész Gábor (1994): A jelen és egy lehetséges jövő Magyarországon 1985-2005 In.: Ehrlich Éva - Révész Gábor – Tamási Péter (szerk.) Kelet- Közép Európa: Honnan-hová? Akadémiai Kiadó Budapest

Gödri Irén és Tóth Erzsébet Fanni (2010): Magyarország, Románia és Szlovákia kivándorlási folyamatai a rendszerváltás után – eltérések és hasonlóságok Demográfia 2010.53 évf.2-3 szám 157-204.

Joop de Beer, James Raymer, Rob van der Erf, Leo van Wissen (2010): Overcoming the Problems of Inconsistent International Migrationdata: A New Method Applied to Flows in Europe, Eur J Population (2010) 26:459-481 p. Springer

Kaczmarczyk P., Tyrowicz J., (2007): Współczesne migracje Polaków Biuletyn nr 1 listopad 2007, Warszawa Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych

Kiss Éva: A szellemi potenciál néhány jellemzője a Közép-Tiszavidéken Alföldi Tanulmányok 14. pp139-157. 1992

Kiss Éva (2005): Külső (nemzetközi) és belső migráció In: Kiss Éva Az Európai Unió a XXI. század elején Akadémiai Kiadó, Budapest 462p pp.215-224. 2005

Klos B. (2006): Migracje zarobkowe Polaków dokrajów Unii Europejskiej Infos Biuro Analiz Sejnowych 2006.10.23. No2. ISSN: 1896-6659

Központi Statisztikai Hivatal: Demográfiai Évkönyvek

Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai tükör 2015/23. Népmozgalom, 2014. 2015. március Poulain M. (2008): European migration statistics: Definitions, data and challenges In.: Barni, M.&Extra, G.(eds) Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts 43-66. p. Berlin/New York: Mouton de Gruyter

Központi Statisztikai Hivatal: Statisztikai tükör Népmozgalom, 2015. 2016. április 01.

Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter (2008): Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok Budapest HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Rédei Mária (2007): Mozgásban a világ A nemzetközi migráció földrajza ELTE Eötvös Kiadó

Tóth Pál Péter (2001): Népességmozgások Magyarországon a XIX. és XX. században In: Migráció és Európai Unió Szociális és Családügyi Minisztérium Budapest